

UDK 94 (497.5 Zadar) „14“
929 Brunelli, Vitalino
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 1. srpnja 2009.
Prihvaćeno za tisak: 7. listopada 2009.

Tragom jedne Brunellijeve priče

Serđo Dokoza
Odjel za povijest Sveučilišta u Zadru
Obala kralja P. Krešimira IV. br. 2
23000 Zadar
Republika Hrvatska
e-mail: sdokoza@net.hr

Rad analizira jednu epizodu iz sinteze povijesti Zadra u srednjemu vijeku autora V. Brunellija s početka XV. stoljeća. Da bi dokazao da je u Zadru i prije 1409. godine postojala jaka promletačka struja koja je već tada pokušavala ovaj grad predati Veneciji, autor vrlo vješto - kombinirajući postojeće podatke i falsificirajući bilješke - uspijeva stvoriti uvjerljivu sliku. Stoga je ovaj rad preko prosopografije pojedinih čimbenika koji se spominju u Brunellijevoj priči postupno razotkrio zakučice kojima se autor poslužio i dokazao lažnost njegove tvrdnje.

Ključne riječi: Zadar, Vitalino Brunelli, Venecija, Dalmacija, 15. stoljeće

Poznato je da se poviješću Dalmacije, posebno Zadra, paralelno bave dvije nacionalne historiografije - ona hrvatska i ona talijanska. Točnije rečeno, samo jedan dio ove druge - i to onaj slabiji, manje znanstveni, a više publicistički dio jer se ni jedan ozbiljan talijanski povjesničar nije dulje bavio poviješću Dalmacije nego je taj dio prepušten drugorazrednim povjesničarima, koji su nerijetko podrijetlom iz ovih krajeva, što u njihova djela unosi dodatni emotivni naboj.

To se vidi i pri ocjeni zbivanja s početka XV. stoljeća kada Dalmacija prelazi pod mletačku vlast. Talijanska historiografija pokušava taj događaj prikazati kao neminovnost, tj. dočarati takvo političko ozračje toga vremena u kojemu drugoga rješenja nije ni moglo biti. Ta se teza s jedne strane pokušava učvrstiti nastojanjem da se tadašnje stanje u Dalmaciji i u cijelome Hrvatsko-Ugarskom Kraljevstvu prikaže u vrlo lošem svjetlu, koje bi za gradove bilo toliko nepodnošljivo da su jedva dočekali Veneciju, a s druge strane posebno se inzistiralo na prikazu prirodne povezanosti Dalmacije i Venecije u okviru mediteranske civilizacije gdje je Venecija u ulozi velike gospodarice - *Serrenissime*, a dalmatinski gradovi njezi-

ni podanici, sretni što joj pripadaju s obzirom na nezgodno okruženje u kojemu se nalaze. Tako se u mletačkome viđenju prošlosti Dalmacije Venecija prikazuje kroz cijelu povijest kao spasiteljica tih gradova najprije od hrvatskih, a zatim od hrvatsko-ugarskih vladara i na kraju od Turaka. Na taj način gledano ovo razdoblje s kraja XIV. i početka XV. stoljeća upravo je ona faza nezadovoljstva dalmatinskih gradova lošim hrvatsko-ugarskim vladarima koja će “na svu sreću” završiti potpadanjem pod mletačku vlast 1409. godine. Među talijanskim povjesničarima rodom iz ovih krajeva koji su pisali o Dalmaciji i Zadru posebno o ovojme razdoblju izdvojiti ćemo dvojicu najvažnijih - Vitalina Brunellija i Giuseppea Pragu. Dok se ovaj posljednji smatra vodećim povjesničarom tzv. talijanske iredente, za Brunellija se drži da je ozbiljan i vrijedan povjesničar umjerene protalijanske orijentacije.¹

Prvi, Giuseppe Praga, nosi epitet odličnoga povjesničara i najboljega poznavatelja zadarske prošlosti, koji ima nedostatak što u svojim djelima (posebno u sintezi *Storia di Dalmazia*²) pokazuje izrazitu pristranost koja ne priliči ozbiljnome znanstveniku. On se cijeloga života upinjao da dokaže kako u dalmatinskim gradovima živi velikom većinom romanski živalj jednak onome na talijanskome kopnu. Zato ne čudi da su iredentisti za navedenu knjigu pisali da im je to evanđelje. Da bi postigao taj nemogući (sebi postavljen) cilj, on je morao odstupiti od krute znanstvene kritičke metode. Tako se nije ustručavao donositi zaključke potpuno suprotne činjenicama; ono što mu ne bi išlo u prilog rado je prešućivao, a u istome cilju znao je prema potrebi vaditi činjenice iz konteksta i tako stvarati iskrivljenu sliku povijesne stvarnosti. Stoga se doista može reći da je Pragu povjesničara svugdje zasjenio Praga iredentist.³

Ovo nije mjesto da se upuštamo u detaljniju analizu njegova načina pisanja povijesti - navest ćemo samo jedan primjer jer je izrazit i vezan za područje koje ovaj rad obrađuje. Poznata je činjenica da je nakon potpadanja Zadra pod mletačku vlast 1409. godine veliki broj njegovih plemića i pučana - zbog sumnje u njihovu vjernost novome gospodararu - odveden u zatočeništvo u Veneciju i tamo su ostali i do dvadeset godina. To je popratna tragedija koja je snašla građane ovoga grada u trenutku dolaska Venecije kada su razorene sudbine mnogih osoba i njihovih obitelji koje su ostajale bez sredstava za život i koja je u izvorima čak dobro dokumentirana i dijelom objavljena. No, Praga je to jednostavno izbjegao uopće spomenuti. Ta mu se tužna priča očito nije uklapala u ovaj (za Veneciju toliko velik) povijesni trenutak. Takvih sitnijih lukavština i tendencioznih uobličavanja teksta našlo bi se skoro u svakoj rečenici.⁴

¹ N. Klaić kaže za njega da je on trijezan povjesničar kod kojega je pristranih prikaza malo. Nada KLA-IĆ i Ivo PETRICIOLI, *Zadar u srednjem vijeku*, Zadar, 1976., 15.

² Giuseppe PRAGA, *Storia di Dalmazia*, Padova, 1954.

³ Marko ŠUNJIĆ, *Dalmacija u XV. st.*, Sarajevo, 1967., 338.

⁴ Povjesničarom G. Pragom više se u svome prilogu u ovoj broju *Povijesnih priloga* pozabavio Mladen Ančić.

Drugi veliki zadarski povjesničar protalijanske orijentacije Vitalino Brunelli ubraja se, kako smo rekli, u umjerenije i razboritije te koji ne "upada u pogreške iredentista"⁵. Njegova *Storia della citta di Zara nel medio evo*⁶ prema ocjeni Nade Klaić "jest i ostat će najpotpunija sinteza zadarske povijesti u srednjem vijeku"⁷. No, uz određenu kvalitetu, koja je neosporna, već na prvi pogled upada u oči činjenica da su razdoblja u kojima Zadar nije bio pod mletačkom vlašću prikazana vrlo površno te da im je autor dao znatno manje prostora nego nekim drugim razdobljima kada je nad gradom gospodarila Venecija, vladavinu koje opisuje do u tančine.

Premda je doista umjereniji u zaključivanju, a time i istinitiji od Prage, Brunelli nije i drugačiji. Njegova ljubav prema Veneciji odnosno svemu što je talijansko i nesklonost prema svemu što stiže u grad iz njegova hrvatskog zaleđa jesu neupitne. No, način pisanja i odlično poznavanje problematike takvi su da bi tek doista podrobna analiza mogla ovome znatno profinjenijemu *talijanašu* dokazati njegovu pristranost. Negdje je ipak pretjerao i "istrčao" izvan sebi zacrtanih okvira. U razdoblju na koje se odnosi ovaj rad jednako kao i Praga želi pokazati da je Dalmacija davno prije 1409. godine težila doći pod mletačku vlast.

Tako Brunelli u opisu zbivanja u prvome desetljeću XV. stoljeća priča priču za koju smatramo da spada u ona mjesta njegove povijesti ovoga grada gdje je u svojoj „pjesničkoj slobodi“ otišao predaleko. Ovaj će ju rad analizirati i na njezinu primjeru pokazati kako velika želja da se dokaže ono što se dokazati ne može dopušta mašti iskorak izvan znanstvenih okvira u područje tendenciozne publicistike.

Pri razmatranju geostrateške pozicije Venecije početkom XV. stoljeća - uoči dolaska kralja Ladislava iz južne Italije u Zadar - Brunelli je u jednome trenutku ustvrdio da je takav tijek događaja za Veneciju bio pogibeljan jer bi tada isti gospodar vladao i jednom i drugom obalom Jadrana i tako praktično kontrolirao plovidbu ovim morem, što Mlečani nisu mogli dopustiti. Stoga je Veneciji jedino preostalo, kako on priča, pokušati djelovati preko promletačkih stranaka u dalmatinskim gradovima od kojih je, osim one u Pagu i Kotoru, jedino ona u Zadru bila važnija.⁸ O kojoj je to stranci riječ, tko ju čini i odakle autoru uopće podaci o postojanju takve skupine u Zadru, nije poznato niti je za to navedena bilješka. Dalje Brunelli priča da je Republika u Zadru imala dva povjerenika - Jakova i Marina Karavella te da u gradu postoji vrlo jaka promletačka stranka na čelu koje su četiri istaknuta zadarska plemića, a iza njih su, kako se kaže, stajali mnogi drugi plemići

⁵ KLAJĆ-PETRICIOLI, *Zadar u srednjem vijeku*, 13-15.

⁶ Vitalino BRUNELLI, *Storia della citta di Zara nel medio evo*, Venezia s. d.

⁷ KLAJĆ-PETRICIOLI, *Zadar u srednjem vijeku*, 15.

⁸ BRUNELLI, *Storia*, 517-518.

i dobar dio pučana.⁹ Ta četiri plemića su prema njegovu mišljenju: Juraj Zadulin, Juraj Rosa, Simon Nassis i Simon Gallo. Brunelliju su poznati i drugi podaci s tim u svezi. *Tajni sastanci održavali su se uz opatov pristanak u samostanu koji je smješten na obali luke.* Dakle, kako on smatra, to je bilo u Sv. Krševanu.¹⁰ On zna i dnevni red tih tajnih sastanaka i mnoge druge potankosti. Evo njegova daljnjeg teksta u slobodnome prijevodu:

Krajem studenoga i početkom prosinca 1401. godine raspravljalo se o dva plana: osvojiti grad iznenada galijama kapetana zaljeva i držati ga u ime kralja Sigismunda ili uvjeriti kralja preko jednoga poklisara da Zadar prepusti Veneciji kako bi Mlečani zaštitili njega i cijelu Dalmaciju od Ladislavove najezde. Ta četiri plemića na čelu pokreta bili su poslije nagrađeni mletačkim plemstvom i tako su ušli u Veliko vijeće. Uživali bi do kraja života godišnju mirovinu od četiristo dukata. Drugim zadarskim plemićima Venecija je preko svojih povjerenika obećavala sitne ustupke. Pučanima bi dala mletačko državljanstvo sa svim pravima koje imaju počasni stanovnici Venecije. Onima koji bi išli Sigismundu Venecija je obećavala svakome po tristo dukata kao popudbinu, a povjerenicima dar od stotinu dukata te Marinu Caravellu mirovina od petsto dukata, koja bi se prenosila i na njihove. No, svi su ovi planovi propali jer je dio dogovorenoga izašao u javnost. Dana 6. prosinca 1401. komuna je dala odrubiti glavu krojaču Antoniju koji je, kako priča Paulus de Paulo, s konoparom Angelom i drugim strancima htio pobiti zadarsko plemstvo, dok su se ona četvorica spomenutih plemića osjetila otkrivenima te su se potajno i pojedinačno izvukli i pobjegli u Veneciju odakle su se vratili tek 1409. godine kada je grad pripao Veneciji.¹¹

Cijeli ovaj tekst Brunelli je popratio sa samo dvije bilješke i to one pod brojem 9 i 10. U bilješci 9. on upućuje na *Listine IV.*, stranica 607. – 610., a u bilješci 10. *Listine V.*, stranica 179. Međutim, navedene *Listine IV.* imaju samo 480 stranica¹² pa nije jasno odakle mu stranice 607. – 610. Moglo bi se pomisliti da je to napravio zabunom, ali i u prethodnim i u sljedećim bilješkama on navodi stranice iz *Listina IV.* koje su sve preko 600-te i to vrlo pedantno (Npr. u sljedećoj bilješci br. 11. govori o stranici 611., u sljedećoj 628. – 631., a zatim u 12. o stranici 625. te u 13. bilješci o stranici 626).¹³ Dakle, pri citiranju knjige koja ima samo 480 stranica, toliko puta za redom pogriješiti i navesti stranice sve preko broja 600 ipak izaziva malu sumnju - tim više što je sâm tekst koji se želi njima potkrijepiti vrlo sumnjiv! Iz ove se bilješke, dakle, ne može ništa saznati. Tragom druge navedene bilješke,

⁹ “e alla testa del partito veneto stavano quatro nobili, e dietro ad essi apare ci fossero altri nobili ancora e buona parte dei popolani”; BRUNELLI, *Storia*, 517.

¹⁰ BRUNELLI, *Storia*, 517.

¹¹ BRUNELLI, *Storia*, 518.

¹² Šime LJUBIĆ, *Listine o odnošajih između južnoga slavenstva i Mletačke Republike*, Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium, IV., Zagreb, 1874. (dalje: *Listine*, IV).

¹³ BRUNELLI, *Storia*, 518.

one u *Listinama V.* na stranici 179.,¹⁴ odmah se vidi da nešto nije u redu. Naime, spomenuta je priča iz 1401. godine, a na ovoj stranici na koju upućuje bilješka nalazi se dokument iz 1409. godine. Nadalje, na toj stranici najprije se na prvoj polovici stranice donosi nastavak dokumenta s prethodnih stranica vezanog za dogovore oko prodaje Dalmacije – dakle ništa što bi upućivalo na navedenu priču i k tome znatno kasnijega datuma, a na drugoj je polovici stranice dokument, također iz 1409. godine, koji govori o izboru mletačkih providura koji će otići u Dalmaciju i od Ladislava preuzeti kupljene posjede. Prema tome, ni u ovoj drugoj bilješci nema ničega što bi se moglo povezati s opisanom urotom. Može se stoga zaključiti da su navedene bilješke, koje su trebale ukazati na podrijetlo podataka, neispravne (ili neistinite) pa i pored njih izvor odnosno podrijetlo nastanka onako intrigantne priče ostaje nepoznat.

U pokušajima da se dođe do rješenja ovoga problema krenuli smo preko onoga što je jedino bilo moguće – preko onih nekoliko imena koje Brunelli spominje. I doista, u jednome dokumentu u *Listinama* spominju se sva četvorica tzv. urotnika zajedno. Pregledavši sve poznate objavljene izvore, utvrdili smo je to jedini dokument koji povezuje ova četiri imena zajedno (što će kasnije i analiza pokazati) te da nedvojbeno on poslužio Brunelliju za spomenutu priču. No prije svega, taj se dokument nalazi u *Listinama V.* na stranici 204., a ne tamo gdje ga autor navodi i izdan je 18. srpnja 1409. godine kada je Venecija već zavládala ovim dijelom Dalmacije – prema tome, osam godina kasnije od vremena u kojemu se dotična priča odvija. I sâm njegov sadržaj upućuje da bi taj dokument mogao biti odličan predložak za izbor likova kakvi su Brunelliju bili potrebni. To je u stvari odgovor na molbu četvorice zadarskih plemića koji 1409. godine mole Veneciju da im odobri povratak u rodni grad iz kojega su izbjegli od straha pred stradanjem. (Ne kaže se kakvim, a ni išta pobliže.) U odgovoru se kaže da im je Mletačka vlada to odobrila uz uvjet da joj prisegnu na vjernost.¹⁵ I to je sve! Radi se, naime, o vrlo kratkome dokumentu na manje od pola stranice. Budući da se jedino tu spominju dotična imena i to zajedno, a doista se radi o osobama koje su iz nekoga razloga izbjegle iz Zadra, smatramo da je Brunelli za svoju priču upotrijebio upravo taj dokument. No, tu se javljaju i određena pitanja! Prije svega zašto je Brunelli radnju smjestio u 1401. godinu te zašto je u bilješkama dao potpuno krivi (u stvari nepostojeći) navod. Dakle, očito se radi o određenoj Brunellijevoj montaži događaja! No, postavlja se pitanje do koje granice ta montaža ide, odnosno ima li u njoj i pokoji istinit element?

Budući da se u priči doista spominju konkretna imena i događaji, bilo je moguće da je i ostali dio priče odnekud skupljen, tj. da je Brunelli pri toj montaži istinite dijelove iz raznih dokumenata složio zajedno u konačnu priču koja nije istinita.

¹⁴ Šime LJUBIĆ, *Listine o odnošajih između južnoga slavenstva i Mletačke Republike*, Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium, V, Zagreb, 1875. (dalje: *Listine*, V).

¹⁵ *Listine*, V, 204.

Stoga smo nakon otkrića navedene četvorke krenuli i dalje. Rezultat se pokazao iznenađujuće zanimljivim.

Trag je vodio do spomenutih imena *Marina Karavella* i uz njega nekoga *Jakova* (za kojega se ne navodi prezime), a koji su prema Brunellijevoj priči trebali biti mletačka veza u Zadru. Njihova imena spominju se zajedno u Listinama IV. na stranici 441. i to u dva različita dokumenta, oba iz 1401. godine, koja slijede jedan iza drugoga. U prvome dokumentu kaže se da se neki *ser Jakov* pojavio 1. prosinca 1401. godine u Veneciji gdje je u ime zadarskoga Velikog vijeća donio neke ponude Mlečanima.¹⁶ Postavlja se pitanje tko je taj plemić Jakov koji u ime zadarskoga Velikog vijeća može mletačkim vlastima davati neke prijedloge te o kakvim se ponudama radi. No, dokument (osim iznesenoga) ne govori ni o čemu drugome.

Nakon toga na istoj stranici slijedi drugi dokument načinjen nekoliko dana kasnije (5. prosinca 1401.) za koji se može pretpostaviti da je povezan s prethodnim i da se odnosi na izjave spomenutoga *ser Jakova* (mada se njegovo ime ne spominje). Izgleda da su ponude koje je on donio Mlečanima bile doista zanimljive te da su se odnosile na moguće podvrgavanje Zadra pod mletačku zaštitu. To se zaključuje iz reakcije mletačke vlasti koja je izdala naređenje kapetanu kulfa da što prije sakupi i pripremi galije za eventualno putovanje u smjeru Zadra jer za njihovu pripremu treba više vremena. Sve će to vrijediti samo u slučaju da iznesene ponude glede Zadra Mlečani i prihvate.¹⁷ Ako se ovo uspoređi s onim što priča Brunelli, može se vidjeti da je skoro identično onome njegovom dijelu priče gdje govori o planovima napada mletačkim galijama na Zadar. Stoga se s pravom može pretpostaviti da je Brunelli odavde uzeo materijal za taj dio, iz kojega je dalje konstruirao tezu da je to, u stvari, Venecija razmatrala način kako napasti ovaj grad. A kako se vidi, dokument samo kaže da se trebaju pripremiti brodovi jer je moguće da otplove u smjeru Zadra.

Brunelli pripovijeda i o drugome planu napada na Zadar prema kojemu je Venecija namjeravala osvojiti grad i držati ga u ime kralja Sigismunda. To je opet njegov konstrukt uzet iz sljedećega dokumenta. Naime, kako tamo stoji, u jednome su trenutku mletačke vlasti rekle *ser Jakovu* da nije baš pametno sukobljavati se s kraljem Sigismundom nego da *ser Raduč* odnosno zadarska delegacija ode kralju i objasni mu da on - s obzirom da nema vremena baviti se zaštitom Dalmacije od Ladislava - prepusti to Veneciji koja će onda štititi Dalmaciju u njegovo ime. Dakle, opet je Brunelli iskrivio sadržaj dokumenta, tj. u dokumentu stoji, kako se vidi, samo prijedlog Venecije zadarskome poslaniku, a ne plan napada na Zadar.¹⁸

¹⁶ *Listine*, IV, 441. (doc. 1. XII. 1401.)

¹⁷ *Listine*, IV, 441.

¹⁸ *Listine*, IV, 441. (doc. 1. XII. 1401.)

U prethodnome dokumentu spominje se ime onoga drugog lika iz Brunellijeve priče Marina Karavella. U svojoj raspravi, naime, mletačka vlada kaže da se na sjednicu Vijeća pozove Marin Karavello, koji je nedavno stigao u Veneciju i ima mnogo podataka o Zadru važnih za Veneciju. Za dotičnoga se iz ostalih poznatih podataka zna da je mletački dužnosnik te da ga je Venecija slala na razne zadatke uglavnom na području albanske obale, koje je izgleda vrlo uspješno obavljao. Odakle mu podaci o Zadru, ne zna se, no očito je u ovome trenutku bio angažiran u rješavanju toga područja.¹⁹

Nastavak ove priče nalazi se već u sljedećemu dokumentu u Listinama.²⁰ Ljubić na početku u regesti dokumenta kaže da je to *tajni dogovor s nekim Zadranima da Zadar prijeđe pod mletačku vlast*. U njemu se kaže da je mletačkoj vlasti predloženo - u ime nekoga njima *vjernoga čovjeka i u ime još četvorice zadarskih plemića koji imaju i pristanak ostalih* - da Venecija Zadru pruži zaštitu. U raščlambi navedenoga teksta moramo sagledati cijeli kontekst. Naime, tada se (kako smo vidjeli) u Veneciji nalazi spomenuti *ser Jakov*. Iako se on spominje samo jednom i to u prvome dokumentu, sve što slijedi nastavlja se na tamo navedene njegove prijedloge i, koliko je poznato, tada je jedino on od zadarskih predstavnika bio u Veneciji, a i dokumenti se redaju jedan za drugim, što ipak na nešto upućuje. Prema tome, to što se njegovo ime ne donosi u druga dva dokumenta nego samo u prvome, u sagledavanju stvari ne unosi nikakve smetnje ni dvojbe. Stoga i u ovome trećem dokumentu, koji je po sadržaju nastavak prethodnih, kada mletačke vlasti govore *vjernome čovjeku*, to je jedino mogao biti on - ser Jakov, a ne netko drugi.

Ako se sadržaj toga dokumenta usporedi s Brunellijevom pričom, može se vidjeti da je najveći dio crpljen upravo iz njega. Naime, u tome dokumentu mletački pouzdanik ili kako ga nazivaju „*vjerni čovjek*“, tj. dotični *ser Jakov* spominje četiri plemića (kojima ne navodi imena) koji su po političkome uvjerenju uz njega te kaže da su s njima još mnogi drugi Zadrani. Nije teško uočiti motiv ta „četiri plemića“ koji se susreće u Brunellijevoj priči pa je umjesno pretpostaviti da ih je upravo odavde preuzeo. No, budući da se u dokumentu ne donose njihova imena, on je sâm morao pronaći o kojim se plemićima radi. I tu je pogriješio i time u potpunosti srušio ionako klimavu priču o promletačkoj uroti u Zadru. Nešto kasnije objasniti će kako je pogriješio.

Nadalje, u sljedećemu dokumentu koji je izdan odmah sutradan²¹ ponovno se spominje ime Marina Karavella. To je zadnji dokument vezan uz ovu problematiku koji govori o konačnoj odluci mletačkih vlasti da nekoga pošalje u Zadar. Onaj tko bude izabran za taj put, ići će u pratnji jednoga prijatelja Venecije (*cum isto nostro amico*). Zatim se donose upute općenito vezane uz poslanstva pa se kaže

¹⁹ *Listine*, IV, 441. (doc. 1. XII. 1401.).

²⁰ *Listine*, IV, 442. (doc. 6. XII. 1401.).

²¹ *Listine*, IV, 449. (doc. 7. XII. 1401.).

da će taj izabranik biti plemić koji može biti izabran s bilo kojega mjesta ili službe i da će moći trošiti tri dukata dnevno ne računajući brodarinu te voditi dvojicu slugu i jednoga notara. Nakon toga kaže se da je za taj posao jednoglasno izabran Marin Karavello. Prepričali smo cijeli dokument da bi se vidjelo što se sve u njemu kaže jer je upravo u njemu Brunelli našao neke elemente za onaj dio priče o *dvije Mlečanima odane osobe u Zadru - Jakovu i Marinu Karavellu*. Naime, izraz iz dokumenta “s našim prijateljem” (*cum isto nostro amico*) on je očito povezao sa spomenutim ser Jakovom i tako je dobio dvije Mlečanima odane osobe koje će biti u Zadru. Pod izrazom “naš prijatelj” Mlečani su vjerojatno i mislili na ser Jakova, ali dokument kaže samo to da je taj ser Jakov došao u Veneciju i da će se vratiti u Zadar, a zajedno s njim ići će i rečeni Karavello. Dakle, kao ni ranije, nema traga nikakvoj uroti, a ni dvjema osobama u Zadru odanim Veneciji.

Da sažmemo - ser Jakov je u ime zadarskoga Velikog vijeća došao u Veneciju potražiti vjerojatno zaštitu od Mlečana i u obrazloženju rekao da on u Zadru ima podršku četiri važna plemića kao i još mnogo drugih. Mlečani su nakon toga temeljito razmotrili stvar i tom prilikom saslušali i spomenutoga Karavella te odlučili da taj Karavello zajedno sa ser Jakovom otiđe u Zadar - i to je sve. Brunelliju to nije bilo dovoljno jasno (ili nije htio da bude jasno).

On je sada imao sve elemente za priču o uroti - ovu dvojicu proglašava povjerljivim mletačkim osobama u Zadru, a ona “četvorica plemića” (za koje ser Jakov kao predstavnik zadarskoga Velikog vijeća u Veneciji kaže da su uz njega) po Brunelliju su najvažniji članovi urote. Spomen mnogih drugih Zadrana koji prema ser Jakovljevoj izjavi podržavaju njega i Veliko vijeće, po Brunelliju je potvrda da su brojni zadarski građani tada bili pristaše promletačke urote.

Međutim sve to nigdje ne stoji u sačuvanim dokumentima nego je plod velike želje i iz toga proizašle slobode montiranja činjenica.

Nakon iznesenoga slijedi još priča o onome krojaču koji je pogubljen, što je Brunelli protumačio kao otkrivanje urote i njezin kraj. Jedinu vijest o tome donosi Paulus de Paulo (Pavao Pavlović). On kaže da je 6. prosinca 1401. godine na zadarskome trgu otkinuta glava krojača Antuna jer je zajedno s užarom Angelom pokojnoga Nikole i još nekim strancima smjerao pobiti zadarske plemiće. Ničega od onoga što Brunelli priča kod Paulusa nema. Sama vijest da su dotični htjeli pobiti plemiće više upućuje na socijalnu nego političku problematiku, a svi poznati članovi Brunellijeve urote su plemići pa, prema tome, taj krojač morao bi biti protivnik urotnika, a ne njihov član. Nadalje, u toj vijesti o smaknutim obrtnicima ne spominje se nijedna sitnica koja bi upućivala na mogućnost njihove suradnje bilo s kime pa ni s nekakvim urotnicima. Prema tome, opet je Brunelli bez ikakva razloga spojio nešto što znanstveni kriteriji ne dopuštaju spojiti, odnosno, povezao je smaknuće obrtnika sa svojim pripovijestima o tobožnjoj uroti i to tako da mu je ono poslužilo kao nesretan kraj cijele priče. To je stvarno vrhunac mašte, tj. *licencia poetica ad apsurdum*.

Sada bi trebalo još razložiti tko je spominjani *ser Jakov*, a tko su “četvorica plemića” koje i Brunelli navodi.

Prije svega, treba sagledati politički kontekst unutar kojega se ovo događalo. 1401. godine Zadar je, kako je poznato, iskoristio priliku (Kralj Sigismund završio je u zatvoru.) da se udalji od toga lošeg vladara i krene u potragu za novim zaštitnikom. S tim ciljem već je u lipnju, dakle pet mjeseci prije spomenutih pregovora u Veneciji, zadarsko poslanstvo posjetilo Hrvoja Vukčića Hrvatinića, koji je tada bio u Kninu i s njim obavilo preliminarne pregovore o mogućem prijelazu Zadra pod zaštitu kralja Ladislava Napuljskoga.²² U tome je istom kontekstu bio i opisani dolazak spomenutoga *ser Jakova* u Veneciju i njegova ponuda određenih prijedloga mletačkim vlastima. Slijedom toga, njegov posjet Gradu na Lagunama samo je dio tih diplomatskih akcija koje je Zadar tada vodio kako bi se konačno odlučilo o budućem zaštitniku grada. Zna se da je na kraju bio odabran Ladislav Napuljski, koji se dvije godine kasnije u Zadru i okrunio.

Da vidimo sada tko je taj *ser Jakov*. U dokumentu se kaže da je dotični plemić (*ser*) i da je došao u ime zadarskoga Velikog vijeća. To bi značilo da se moralo raditi o važnoj i sposobnoj osobi na razini zadatka koji joj je povjeren, tj. da s Venecijom pregovara o sudbini Zadra. Ta je činjenica glavna odrednica pri utvrđivanju tko je taj *ser Jakov*. Za bolje poznavatelje zadarske povijesti u to je doba na zadarskoj političkoj pozornici s tim imenom mogla biti samo jedna osoba - *Jacobus de Raduchis* odnosno Jakov Raduč, zadarski plemić i doktor prava, osoba koja se nalazi u vrhu političkih zbivanja već desetljećima i koja je stekla međunarodni ugled još od vremena kralja Ludovika kada je bio njegov poslanik u miru između Venecije, Genove i Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva u Torinu 1381. godine. On je osoba koja je u ovome razdoblju od 1384. do 1391. godine te još jednom 1395. svake godine bio biran za gradskoga rektora barem jednom, a poneku godinu i po dva puta.²³ Godine 1390. pokreće inicijativu u zadarskome Velikom vijeću za pomirenje svih vijećnika u ime kralja Sigismunda.²⁴ Godine 1388. biran je za trogirskoga kneza,²⁵ a 1394. godine spominje se najprije kao predstavnik zadarske općine u Veneciji,²⁶ a zatim kao svjedok pri zaključenju mira među splitskim stanovništvom zajedno s Krešom de Nassisem i Šimunom Detricom.²⁷

Nijedna osoba u Zadru nije imala takav ugled i toliko politička iskustva kao taj plemić. Možda je najbolji dokaz za to sâm Šime Ljubić u u čijim *Listinama* se i nalazi objavljeni dokument. Praveći kazalo svojih Listina, on je nadopunio ime

²² Ferdo ŠIŠIĆ, „Nekoliko isprava iz XV. st.“, *Starine*, 39., 1938., 171. (isprava od 22. VI. 1401.).

²³ Podaci o tome nalaze se u serijama dokumenata iz Fonda zadarskih bilježnika u Državnome arhivu u Zadru (dalje: DAZD).

²⁴ Ferdo ŠIŠIĆ, „Ljetopis Pavla Pavlovića“, *Vjesnik zemaljskog arhiva*, 1-2, 1904., 14.

²⁵ Ivan LUCIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, Split, 1979., 752.

²⁶ ŠIŠIĆ, “Ljetopis“, 20.

²⁷ LUCIĆ, *Povijesna svjedočanstva*, 787.

ser Jakova iz opisanoga dokumenta sa stranice 441. dodavši mu prezime *Raduchis*²⁸ premda se ono u dokumentu ne spominje, što znači da je njemu bilo sasvim razumljivo da se nedvojbeno radi o toj osobi. Upravo se tada rečeni Raduč doista sa svojim istomišljenicima nalazio na čelu grada.

No, i Brunelli spada u bolje poznavatelje zadarske povijesti te je i on morao vidjeti u kazalu *Listina* da se za ovaj dokument spominje ime Jakova *de Raduchisa* te je mogao zaključiti da se u ovoj priči doista o njemu i radi. Ali, on to nije zaključio!?

Da je Brunelli shvatio tko je *ser Jakov*, vrlo bi lako shvatio i logiku po kojoj su se stvari odvijale i po kojoj spomenuta bezimena četvorica - za koje dokument kaže da su bili na strani Jakova Raduča - nikako ne mogu biti oni Brunellijevi izabranici. Do istoga je zaključka mogao doći i drugim putem - tako da je pogledao koje su sve osobe te 1401. godine u Zadru bile birane za rektora. Tada bi tu vidio imena braće Matafari - Gvida i Ludovika, zatim Šimuna Detrica i samoga Jakova Raduča. Da je pak to povezao s uhićenjem i zatvaranjem kralja Sigismunda u Budimu upravo te godine, a sve to s poznatim događajima iz povijesti ovoga grada četiri godine ranije kada su baš trojica navedenih zadarskih plemića jedva uspjela pobjeći pred Sigismundovim bijesom, onda bi mu bilo jasno što se zbilo. Isto tako, kada je, možda najvažniji od njih, Jakov Raduč te 1401. godine u pregovorima s Venecijom protiv Sigismunda rekao da uz njega stoje još četiri plemića, Brunelli je kao vrstan poznavatelj zadarske povijesti trebao znati tko bi to mogao biti. Te su osobe svakako morale biti povezane s Radučem i trebale su biti protiv Sigismunda, a takve je već i Paulus de Paulo naveo još 1397. godine kao vođe protusigismundove struje u opisu tadašnjih zbivanja u gradu.²⁹

Tada su Zadar napustili Jakov Raduč te braća Guido i Ludovik Matafar. Uz već navedenu braću Matafari i Jakova Raduča bio je i nešto stariji od njih Pavao Georgiis, čovjek također velika ugleda koji je još 1381. zajedno s Radučem bio Ludovikov predstavnik na miru u Torinu.³⁰ On je nakon toga 1386. godine bio knez Trogira,³¹ a par godina kasnije spominje se na brodu koji plovi u južnu Italiju kamo ide u posjet kralju Ladislavu zajedno s protivnicima kralja Sigismunda - Pavlom Horvatom, jednim od pobunjene braće Horvat i zagrebačkim biskupom te Tomom Paližnom, nećakom poznatoga vranskog priora,³² a 1396. godine Pavao Georgiis na saboru u Ninu brani zadarske interese pred Sigismundovim poslanicima. Oko istoga pitanja načinjeno je i povjerenstvo za rješavanje pitanja Paga u kojemu je bio Jakov Raduč.³³

²⁸ Potvrdu za to vidi u kazalu *Listina* pod *Raduchis*.

²⁹ ŠIŠIĆ, "Ljetopis", 24.

³⁰ *Listine*, IV, 164-168.

³¹ LUCIĆ, *Povijesna svjedočanstva*, 798.

³² ŠIŠIĆ, "Ljetopis", 10.

³³ ŠIŠIĆ, "Ljetopis", 21.

Upravo je tada 1396. godine Sigismundovo rješenje pitanja Paga jednostavnim prisvajanjem toga otoka sebi Zadrane pretvorilo u ogorčene kraljeve protivnike.³⁴ Čelne osobe među tim nezadovoljnicima bit će upravo netom navedeni. To će se lijepo vidjeti u trenutku kada ih uskoro, još iste godine, kralj počne kažnjavati.

No, prije toga, nedugo nakon ninskoga sabora te se 1396. godine odvila poznata Bitka kod Nikopolja iz koje je kralj Sigismund jedva izvukao živu glavu, ali se mjesecima nije za njega znalo.

U toj atmosferi bezvlasti ionako nezadovoljni Zadrani odlučuju potražiti novoga gospodara, no po povratku 1397. godine kralj Sigismund počeo se svetiti svojim protivnicima. Na saboru u Kninu, gdje je Zadar predstavljao gradski rektor Šimun Detrico, kralj je krenuo s kažnjavanjem. Najprije je dao uhititi neke članove plemićke obitelji Grisogono, a nedugo zatim usmjerio se na ostale nezadovoljнике. To su očito trojica braće iz obitelji Matafari od kojih je Petar zadarski nadbiskup, zatim Gvido i Ludovik te već rečeni Jakov Raduč.³⁵ Vjerojatno je vodeća osoba bio čuveni zadarski nadbiskup Petar Matafar, nećak još čuvenijega strica također nadbiskupa Nikole Matafara, koji je uz brojne zasluge za zadarsku crkvu u politici bio nastavljač obiteljske tradicije kao vođa prougarske, odnosno nekoć protumletačke, struje u gradu. Uz njega je njegov brat Gvido, tada već dovoljno važna osoba da je u razdoblju od 1375. do 1395. godine sedam puta bio biran za rektora.³⁶ Trećega brata iz ove obitelji Ludovika, koji je u ovome razdoblju također četiri puta bio postavljen na čelo grada kao rektor, uglavnom susrećemo uz brata Gvida kako dijele istu sudbinu. Svi su oni pred Sigismundovim progonom uspjeli na vrijeme napustiti grad i tako izbjeći kraljevu bijesu, ali su im zato imanja zaplijenjena.³⁷ Rastjeravši glavne protivnike u Zadru, kralj je dobio prvi dio borbe. Treba naglasiti da su svi navedeni vodeći ljudi protusigismundove struje po svojem političkom uvjerenju i po obiteljskoj tradiciji bili izraziti pristaše ugarsko-hrvatske vlasti u Dalmaciji, a protivnici Mlečana. Sada, zbog pojave slaboga kralja na ugarsko-hrvatskome prijestolju, oni moraju bježati pred ugarsko-hrvatskim vladarom isto kao što su nekad njihovi preci bježali pred mletačkim vlastima. Da apsurd bude veći, svi bježe u Italiju. Za ovaj rad je, međutim, dovoljno ukazati kako se radi o doista najvažnijim osobama političkoga života grada u ovo doba.

Nije trebalo dugo čekati da se političke prilike promijene i to u korist ovih zadarskih izbjeglica. Uslijedila je opisana 1401. godina kada se kralj Sigismund našao u zatvoru i kada su Zadrani - da bi našli novoga zaštitnika - svoje poslanike slali kako Hrvoju³⁸ tako i u Veneciju o čemu svjedoče dokumenti za tu godinu³⁹ na

³⁴ ŠIŠIĆ, "Ljetopis", 21.

³⁵ ŠIŠIĆ, "Ljetopis", 23.

³⁶ Potvrde za ovaj podatak sadrže *quaterni* zadarskih bilježnika iz toga vremena smještene u DAZD-u.

³⁷ Kroničar Pavlović lijepo opisuje taj događaj i navodi rečene osobe. ŠIŠIĆ, "Ljetopis", 24.

³⁸ Isprava izdana 15. VI. 1401; ŠIŠIĆ, „Nekoliko isprava“, 170.

³⁹ *Listine*, IV, 441-447.

osnovi kojih je Brunelli iskonstruirao svoju priču i analizi kojih je posvećen ovaj rad. Na čelu svih tih promjena nalaze se oni koji su nekoliko godina ranije iz njega izbjegli pred kraljevim terorom pa su se sada vratili. To su braća Matafari - Guido i Ludovik te Jakov Raduč. Da su oni očito najvažnije osobe sada vodeće protusigismundove struje u Zadru, vidi se i po tome što odmah preuzimaju kormilo gradske politike i zasjedaju na čelne funkcije u gradu, tj. postaju gradski rektori. Guido je od tada pa sve do 1409. godine redovito svake godine barem jednom biran za gradskoga rektora, dok se ostala trojica (Ludovik Matafar, Paval Georgiis i Jakov Raduč) spominju na funkciji rektora nešto manje i to u godinama od 1401. do 1403.⁴⁰

Upravo ključne 1401. godine svi su spomenuti bili gradski rektori pa je iz svega navedenoga bjelodano da Jakov Raduč te godine u Veneciji nije pregovarao tajno i da ga u Zadru nije čekala urotnička grupa od četiri plemića nego je to činio javno u ime gradskih vlasti koje su bile protivnice kralja Sigismunda te su tražile novoga zaštitnika, a činila su ga četvorica Radučevih istomišljenika i prijatelja te većina Zadrana koji su tada očito bili "protusigismundski" raspoloženi.

Četvrti od njih, vjerojatno nešto mlađi, koji im se pridružio tek u ovoj fazi jest Šimun Detrico, zadarski plemić koji je karijeru započeo u prvoj polovici devedesetih godina kao zakupnik prihoda soli i tridesetine⁴¹ i koji je kao gradski rektor 1397. godine Zadrane predstavljao pred kraljem Sigismundom na onome čuvenom saborovanju u Kninu.⁴² Njegova će važnost u političkom životu sve više rasti, a neće prestati ni iza 1409. godine nakon dolaska Venecije. Zanimljivo je za njega spomenuti da je bio na čelu grada kao rektor jedanaest godina zaredom barem u jednome mandatu godišnje, od 1392. sve do 1403. godine, a zatim ponovno 1408. godine.⁴³ Uz to se susreće kao član Tajnoga vijeća te sakupljač prisilnoga zajma 1399. godine.⁴⁴

Da se doista radi o čelnim osobama grada, potvrđuju i daljnja događanja sve do 1409. godine.

Koliki su ugled i povjerenje imali ovi Zadrani, najbolje pokazuje podatak da je Ludovik Matafari bio zastupnik vojvode Hrvoja u Veneciji.⁴⁵

Oni su bili vodeće osobe grada i na bojnome polju te su vodili i gradsku vojsku pa je tako u napadu na prosigismundovu Vranu 1402. godine na čelu zadarske vojske zajedno s vojskom vojvode Hrvoja bio Šimun Detrico,⁴⁶ a kada je Hrvoje sljedeće

⁴⁰ Podatke o rektoratima pojedinih osoba donose redovito zadarski bilježnički spisi smješteni u DAZD-u.

⁴¹ Tomislav RAUKAR, "Zadarska trgovina solju u XIV. i XV. st.", *Radovi odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta*, 7/8., 1969-70, 32 i dalje.

⁴² Kroničar Pavlović lijepo opisuje taj događaj i navodi spomenute osobe; ŠIŠIĆ, "Ljetopis", 24.

⁴³ Podatke o rektoratima pojedinih osoba donose redovito zadarski bilježnički spisi smješteni u DAZD-u.

⁴⁴ ŠIŠIĆ, "Ljetopis", 40, 42.

⁴⁵ Listine, IV, 451.

⁴⁶ ŠIŠIĆ, "Ljetopis", 35.

godine ratovao protiv Sigismundova bana Besenya, uz njega je bila opet zadarska vojska, ovoga puta pod vodstvom Ludovika Matafara. Nakon izvojevane pobjede ban Beseny je uhvaćen i doveden u Zadar.⁴⁷

Ipak, najvažniji događaj tih godina bio je dolazak Aloizija Aldemaresca, admirala kralja Ladislava, a zatim i samoga kralja u Zadar iz južne Italije. Tu se najbolje vidjelo tko je tko u Zadru odnosno tko u ime grada dočekuje te uvažene goste. Posebno nam se sačuvao dobar opis primanja ovoga prvoga, admirala Aldemaresca. Tom prilikom pred njega su izašla šestorica gradskih predstavnika Zadranu među kojima su bili Jakov Raduč, Šimun Detrico i Ludovik Matafari, dok je Gvido Matafari bio spriječen odsutnošću iz grada. Bio je, naime, na pregovorima s vojvodom Hrvojem u Ostrovici. Nakon svečanoga primanja i mise slavlje se nastavilo, kako kroničar kaže, dugo u noć u kući Ludovika Matafara.⁴⁸

Početak 1403. godine prije dolaska samoga kralja Ladislava u Zadar, gradsko poslanstvo odlazi njemu u Apuliju. U njemu su trojica od navedene petorice: Jakov Raduč, Šimun Detrico i Pavao Georgiis. U Napulju su uspjeli postići više privilegija za komunu i za sebe osobno, jer ih je kralj obdario mnogim posjedima. Ostala dvojica koja nisu bila u Napulju, tj. braća Matafari dobila su najviše. Kralj im je dao kneštvo nad otocima Korčulom, Hvarom, Visom i Bračem uz obrazloženje da su zbog odanosti njemu bili izgubili sve. Pri tom je mislio na događaje iz 1397. godine kada im je Sigismund doista oduzeo sve posjede.⁴⁹ Kralj određuje upravo Šimuna Detrica da Matafare uvede u posjed nad otocima.

Sve do dolaska Venecije navedena petorica nesumnjivo su vodeći ljudi u gradu. Njihov ugled posebno raste do vremena Ladislavova dolaska u Zadar. Kao osobe najodanije novome kralju oni primaju od njega brojne darove u obliku ogromnih posjeda. Tako su braća Matafari pored navedenih otoka, koji su bili uskoro dani vojvodi Hrvoju, dobili u posjed Novigrad i Ljubač.⁵⁰ Uz to je kralj Gvidu Matafaru dao sve posjede svojih protivnika, zadarskih plemića Petra i Šimuna Galla. Šimun Detrico, koji je od kralja Ladislava sveukupno možda najviše dobio, postaje vlasnikom velikih imanja koja se sastoje od čitavoga niza sela na području Novigrada u Lučkoj županiji.⁵¹ Jakov Raduč tada dobiva posjede u području svoje stare postojbine oko Senja i Baške.⁵² Za razliku od njih, izgleda da se Pavlu Georgiisu nije svidjela Ladislavova vladavina pa se on u ovo doba skoro i ne spominje. Spisi

⁴⁷ ŠIŠIĆ, "Ljetopis", 37.

⁴⁸ ŠIŠIĆ, "Ljetopis", 34.

⁴⁹ Dok u literaturi prevladava stav da braća Matafari nisu nikada došli u posjed tih otoka, u arhivskim dokumentima Korčule spominju se 1404. godine uz ovi Matafari uz epitet "*domini nostri*" ili jednom za Ludovika Matafara "*comes noster*". To ukazuje da su oni ipak u kratkome periodu bili vlasnici otoka.

⁵⁰ Franjo RAČKI, „Izvadci iz kraljevskog osrednjeg arhiva u Napulju“, *Arkiv za povijest jugoslavensku*, VII, 51. (doc. 26. VI. 1403.).

⁵¹ Arhiv HAZU, IV. br. 34-35 (doc. 09. 08. 1403.); 31-33 (doc. 27. 12.1402.).

⁵² RAČKI, „Izvadci“, 61 (doc. 15. IX. 1406.).

ga 1404. godine bilježe na funkciji paškoga kneza,⁵³ a 1406. na funkciji jednoga od zadarskih rektora.⁵⁴ Prema jednoj vijesti uskoro je napustio Zadar i otišao živjeti u Dubrovnik.⁵⁵ To je možda i bilo tako do 1409. godine kada se ponovno pojavljuje u ovome gradu.⁵⁶

U ovome je radu najvažnije ukazati na činjenicu da je među cjelokupnim zadarskim plemstvom kralj Ladislav najviše darivao uglavnom navedenu petoricu, što ponovno potvrđuje njihovo značenje kao političke čimbenike i njihovu međusobnu povezanost kao osobe koje čine najuži vrh političkih vlasti u gradu.

No, politička situacija ovome kralju nije bila naklonjena. Nakon njegova odbijanja da se pravilno i službeno okruni u Budimu za ugarsko-hrvatskoga kralja i njegova skora povratka u Apuliju, svima je bilo jasno da on očito nije dovoljno hrabar da spremno preuzme hrvatsko-ugarsko prijestolje i pruži zaštitu svojim pristašama. Bez obzira koliko se on u Hrvatskoj mogao održati zahvaljujući snazi svojih pristaša i podanika, to ipak nije bilo konačno rješenje.⁵⁷ Stoga su svi oni koji su bili na Ladislavovoj strani njegovim odlaskom praktično ostavljeni "na cjedilu". U najgorem položaju zasigurno su bila ugarska gospoda koja su se pobunila protiv Sigismunda i došla po novoga vladara da ga ustoliči u Budimu, a on ih je u zadnjem trenutku odbio. Kako su se oni tada mogli vratiti Sigismundu i jesu li se uopće tada mogli vratiti kući? I zadarsko plemstvo sigurno je moralo shvatiti da je ostavljeno i da je samo pitanje trenutka kada će Sigismund naći vremena i novca da krene u sređivanje prilika na ovim prostorima svoga kraljevstva. Nadalje, iz sačuvanih podataka vidi se kako u isto vrijeme (od 1401. do 1403. godine) kada Ladislav dijeli posjede svojim pristašama i Sigismund u Ugarskoj obdaruje svoje vjerne plemiće i to često imanjima oduzetim onima njemu nevjernim plemićima.⁵⁸ Stoga se nije moglo očekivati da bi taj vladar ovdje drugačije postupio i bio naklonjen zadarskome plemstvu i njihovim imanjima. Iz toga proizlazi da su se Zadrani - u trenutku kada su shvatili da ih je Ladislav napustio, vjerojatno negdje iza 1403. godine - našli u teškome položaju. Kralj Ladislav ih je ostavio, a kralju Sigismundu nisu se mogli vratiti jer bi to sigurno bila repriza "krvavoga križevačkog sabora", ali ovoga puta u Dalmaciji.

Može se pretpostaviti da se u takvim okolnostima nekim Zadranima sigurno javila misao da im možda Venecija, ma koliko bila mrska, na kraju ipak bude jedino

⁵³ ŠIŠIĆ, "Ljetopis", 39.

⁵⁴ Podatke o rektoratima pojedinih osoba redovito donose zadarski bilježnički spisi smješteni u DAZd-u.

⁵⁵ Carlo Federico BIANCHI, *Fasti di Zara*, Zadar, 1888., 60.

⁵⁶ Susreće ga se u dokumentu kojim u Veneciji Zadrani dobivaju mletačko građansko pravo; Šime LJUBIĆ, *Listine o odnošajih između južnoga slavenstva i Mletačke Republike*, Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium, VI., Zagreb, 1878. (dalje: *Listine*, VI), 11.

⁵⁷ Činjenica je da Hrvoje, najvažniji među njima, nije bio toliko jak da bi se mogao uspješno suprotstaviti Sigismundu. On je samo koristio njegovu odsutnost i njegove slabosti.

⁵⁸ Pregršt takvih donosi Šišić u radu „Nekoliko isprava“, passim.

rješenje. Na tu su misao morali doći i vodeći ljudi u gradu odnosno upravo ona petorka koju ovaj rad obrađuje. Iz nekih pojedinosti moglo bi se pretpostaviti da su oni još ranije s Venecijom uspostavili određene veze i zasigurno, kako je politička situacija bivala sve teža, sve čvršću suradnju.⁵⁹

Kakvo je značenje navedenih osoba, još jednom potvrđuje činjenica da se za braću Matafari i njihove posjede kralj Ladislav posebno zauzima u svim pregovorima koji su se 1408. godine počeli voditi oko prodaje Dalmacije te da je Venecija morala pristati da im neće oduzimati posjede Novigrad i Ljubač, što je kao točka konačnoga ugovora o prodaji i ušlo u ugovor.⁶⁰

Da je doista navedena petorka bila ta koja je u ovome razdoblju na čelu grada davala smjer zadarskoj politici, ponajbolje pokazuje dokument o primanju Zadrana u mletačko građanstvo izdan nakon dolaska Venecije u posjed Dalmacije. U tome dokumentu na popisu onih koji se primaju za građane Venecije ispred svih se ističu imena: Gvido Matafari, Jakov Raduč, Šimun Detrico i Pavao Georgiis.⁶¹ Tek nakon njih navode se i ostali Zadrani tada nazočni u Veneciji.⁶²

Nadamo se da je sve ovdje izneseno nedvojbeno pokazalo tko je u ovome razdoblju bio na čelu grada pa time i tko je spomenuti ser Jakov iz Listina i Brunellijeva priče, koji je morao biti u najužem krugu vodećih ljudi u gradu da bi u ime Zadrana došao u Veneciju nuditi uvjete te da nema traga nikakvoj uroti nego se radi o čistoj diplomaciji vodećih gradskih ljudi u ovim kriznim vremenima.

Tako se dolazi i do odgovora na pitanje zašto su četiri Brunellijeva zadarska plemića (Juraj Zadulin, Juraj Rosa, Šimun Nassis i Šimun Gallo) koje je on povezo sa *ser Jakovom* i imenovao ih vođama urote u Zadru - krive osobe. Prije svega zato što su to osobe politički skoro nevažne, malena ugleda i daleko od formata osobe kojoj bi se povjerilo predstavljanje grada na pregovorima u Veneciji. Uz to, životne sudbine tih osoba ni u jednome se trenutku ne dodiruju - tu četvoricu ne veže ništa zajedničko, to su *četiri osobe svaka za sebe* pa kao takvi ne mogu predstavljati ni društvo, a kamoli urotnike. Jedina veza među njima jest ta što su se u jednome trenutku našli zabilježeni u istome dokumentu, a njihova jedina važnost u tome je što je sadržaj toga dokumenta njihova molba za povratak u Zadar iz kojega su (što je, izgleda, za Brunellija bilo najvažnije pri izboru) pobjegli zbog "*straha pred stradanjem*".⁶³ Taj razlog napuštanja Zadra pred tadašnjim vlastima očito je ponukao Brunellija da ih izabere za protagoniste svoje priče. Da je to tako, odnosno da je Brunelli u svojoj želji da nađe promletačku struju u gradu uvelike

⁵⁹ U jednome dokumentu Venecija naziva Gvida Matafara starim prijateljem, a njegova brata Ludovika i Jakova Raduča poznaje iz ranijih pregovora još 1401. godine.

⁶⁰ *Listine*, V, 173-175, 204.

⁶¹ Iz nepoznatih razloga uz ovu četvoricu ne spominje se i ime petoga - Ludovika Matafara premda se iz svega vidjelo da on pripada njima.

⁶² *Listine*, VI, 11. (doc. 5. IX. 1409.)

⁶³ *Listine*, V, 204.

pogriješio, možda će se najbolje vidjeti iz onoga što se o njima može doznati iz sačuvanih izvora.

Za svu četvoricu može se reći da im je zajedničko što su bili u bijegu do 1409. godine te da su razlozi zbog kojih su morali napustiti rodni grad u vrijeme vladavine kralja Ladislava zasigurno bili njihovi politički stavovi, no samo se za jednoga - Šimuna Galla konkretno kaže da su on i njegov brat Petar bili "pobunjenici protiv kralja" (*rebelli nostre maiestatis*)⁶⁴, dok se za sve ostale ne zna pravi grijeh zbog kojega su bili u progonstvu, a ni gdje su u to vrijeme boravili.

No, apsurdno je da su svi ti izbjeglice pred Ladislavovom politikom po dolasku Venecije završili u zatočeništvu.⁶⁵ Prema tome, oni bi trebali biti protivnici Ladislavove, ali i mletačke vlasti. U tome slučaju ostaje jedino Sigismundova strana, a teško je tvrditi da su ova četvorica Sigismunove pristaše, stoga se o njihovome političkome stavu ne može donijeti konzistentniji zaključak.

O ulozi i važnosti svakoga od njih u zadarskome životu malo se može reći. Eventualno bi se kao važniji mogla izdvojiti dva Jurja - Zadulin i Rosa, a kao manje zapažene na važnijim funkcijama dva Šimuna - Gallo i Nassis.

Za zadarskoga plemića Jurja Zadulina moglo bi se reći da je devedesetih godina bio zapažena osoba u gradu. On je opremio brod koji je 1394. godine krenuo u gušenje pobune Pažana,⁶⁶ a nekoliko godina kasnije (1399.) spominje se kao zapovjednik takvoga broda koji je također kretao protiv pobunjenih Pažana.⁶⁷ U nekoliko je navrata devedesetih godina obavljao funkciju gradskoga rektora,⁶⁸ a 1402. godine nalazio se među zadarskim predstavnicima koji su dočekali Ladislavova admirala Aldemareska.⁶⁹ Kako je ranije rečeno, na tome su dočeku zajedno s njim bile tada najutjecajnije osobe u gradu - Jakov Raduč, Šimun Detrico, Ludovik Matafar i drugi. Stoga bi se tada mogao svrstati među gradske moćnike. Međutim, već iste godine nalazi se na popisu onih koji moraju u zatočeništvo u Apuliju.⁷⁰ Nakon toga sve do 1409. godine o njemu nema traga.

Isto se tako među važnije može uvrstiti Juraj Rosa. On je svoj ugled stekao kao sakupljač kraljeva poreza tridesetine i soli sredinom devedesetih godina.⁷¹ U to doba susreće se među plemićima koji su 1394. godine kralju Sigismundu položili zakletvu.⁷² Uz njega su tada bile vrlo ugledne osobe - Jakov Raduč, Pavao Pavlović, Koža Benja i drugi. Nakon okretanja općine od kralja Sigismunda k Ladislavu

⁶⁴ Arhiv HAZU, IV. b. 41., 59-60. (doc. 06. 05. 1406.)

⁶⁵ *Listine*, VI, 269.

⁶⁶ ŠIŠIĆ, „Ljetopis“, 18.

⁶⁷ ŠIŠIĆ, „Ljetopis“, 28.

⁶⁸ Podatke o rektoratima pojedinih osoba donose redovito zadarski bilježnički spisi smješteni u DAZD-u.

⁶⁹ ŠIŠIĆ, „Ljetopis“, 34.

⁷⁰ ŠIŠIĆ, „Ljetopis“, 36.

⁷¹ RAUKAR, „Zadarska trgovina solju“, 32 i dalje.

⁷² ŠIŠIĆ, „Ljetopis“, 36.

susreće se kako 1402. godine obnaša funkciju gradskoga rektora s tada najvažnijim gradskim plemićem Guidom Matafarom.⁷³ Sve ove važne osobe među kojima se zatiče Juraj Rosa, ukazuju da je on tada (mada vrlo kratko) u uskome krugu gradskih odličnika. Još jedna potvrda za to jest njegovo sudjelovanje u poslanstvu vojvodi Hrvoju u Ostrovicu 1402. godine. Zajedno s njim opet se susreće Guido Matafar te kroničar Pavao Pavlović i Damjan Nassis.⁷⁴ Zadnji se put Juraj Rosa spominje na funkciji gradskoga kancelara prije dolaska Venecije 1406. godine.⁷⁵ Znači da je do tada još bio u Zadru. No, sigurno se nije dugo zadržao jer nakon toga spomena pa sve do 1409. godine tj. konkretnije do pojave dokumenta u kojemu se navodi zajedno s ostalom trojicom kako moli da mu se dopusti povratak u Zadar, o njemu nema vijesti. Po dolasku iz Venecije određen je kao i ostali za zatočeništvo, ali se izgleda izvukao.⁷⁶

Ostala dvojica manje su zapažena u javnome životu grada. Tako o Šimunu Nassisu nema važnijih podataka u razdoblju prije 1409. godine, dok za Šimuna Galla jedna isprava kralja Ladislava iz 1406. godine kaže da je zajedno s bratom Petrom *buntovnik protiv kralja*.⁷⁷ No, budući da se ne susreće ni na kakvoj važnijoj funkciji u gradu prije toga, nije poznato kako se očitovao taj bunt braće Gallo.

I ova dvojica Šimuna, Gallo i Nassis, po povratku u Zadar bili su poslani u Veneciju u zatočeništvo.⁷⁸ Za Šimuna Nassisa zna se da je tamo ostao relativno kratko u odnosu na druge zatočene Zadrane (nešto više od dvije godine) i da je po povratku obnašao državnu službu sakupljača poreza tridesetine i soli.⁷⁹

Šimun Gallo je, pak, dosta mučno prošao kroz ovu životnu fazu. Dok je boravio u zatočeništvu, umrla mu je žena i ostavila malenu djecu pa je u više navrata tražio dopust i odlazio u Zadar.⁸⁰ U zatočeništvu ga spominju dokumenti još 1418. godine.⁸¹

Iz analize se već jasno uvidjelo da ova četvorica nemaju nekih međusobnih zajedničkih veza pa bi se trebalo upitati kako su zajedno završila u istome dokumentu. Jedino objašnjenje bilo bi da se radi o čistoj slučajnosti, tj. da su ovi svatko za sebe podnijeli molbu Veneciji za povratak, a ona ih je zbog toga što se radi o istoj tematici riješila zajedno u jednome dokumentu.

⁷³ ŠIŠIĆ, "Ljetopis", 33.

⁷⁴ ŠIŠIĆ, "Ljetopis", 34.

⁷⁵ ŠIŠIĆ, "Nekoliko isprava", 275. (doc. 19. VI. 1406.).

⁷⁶ Šime LJUBIĆ, *Listine o odnošajih između južnoga slavenstva i Mletačke Republike*, Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium, VII., Zagreb, 1882. (dalje: *Listine*, VII), 172. (doc. 8. VIII. 1414.).

⁷⁷ Arhiv HAZU, IV. br. 41., 59-60. (doc. 06. 05. 1406.).

⁷⁸ *Listine*, VI, 269.

⁷⁹ *Listine*, VII, 173.

⁸⁰ *Listine*, VI, 280.

⁸¹ *Listine*, VII, 242.

Kako se vidi iz biografija, četvorica Brunellijevih plemića, koji su (prema njegovoj priči) u Zadru kovali tajnu urotu protiv Ladislava, daleko su od reprezentativnih primjeraka takvih. Nijedan od njih ne ispunjava osnovni kriterij zbog kojega ih je autor izabrao za jezgru svoje priče. Prema njegovu opisu to su trebali biti “zagriženi” mletački pristaše koji su zbog tih svojih ideala bili proganjeni i koji su u Zadru predstavljali onu skupinu koja je još za Ladislavove vladavine nad gradom na čelu mnogih svojih istomišljenika rovarila u korist Serenissime. Isto se tako vidi iz biografija da od Venecije nisu dobili, kako priča Brunelli, mletačko plemstvo i doživotnu mirovinu od četiristo dukata godišnje⁸² nego upravo suprotno - Venecija ih je sve dala zatočiti u Gradu na Lagunama gdje su proveli više godina.

*

Zbrojimo li sada sve što je rečeno, s jedne ćemo strane dobiti pregled zbivanja koji se mogu iščitati iz sačuvanih izvora, a s druge strane Brunellijevu priču konstruiranu od raznovrsnih fragmenata pokupljenih iz dokumenata i uobličениh u cjelinu s jedinim ciljem - da se prikaže kako su se Zadranici, shvativši da im je pod mletačkom vlašću ipak bolje, još davno prije 1409. godine makar i tajno organizirali i slali u Veneciju poklisare.

Kako izgleda taj Brunellijev konstrukt, vidjeli smo na početku, a sada je na kraju valjda jasan i put i način na koji je autor do njega došao.

Smatramo da je podrobnom analizom razotkrivena ova *čudna priča* zapisana u “*najpotpunijoj sintezi zadarske povijesti*”⁸³ i tamo ostala netaknuta cijelo jedno stoljeće bez ijednoga tračka sumnje naše historiografije u njezinu istinitost.

Ovaj je rad ipak analiza samo malenoga dijela teksta zadarske povijesti Vitalina Brunellija. Ako je ono što je u njemu izneseno pokazatelj načina rada ovoga autora, onda bi podrobna analiza cjelokupnoga djela doista mogla otkriti mnogo toga i vjerojatno ukazati na još mnoge “krasne” primjere.

⁸² BRUNELLI, *Storia*, 518.

⁸³ Klaić-Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, 15.

Tracing a Vitaliano Brunelli story

Serđo Dokoza

Department of History of the University of Zadar

Obala kralja P. Krešimira IV. br. 2

23000 Zadar

Croatia

This article analyzes an early fifteenth-century episode discussed in the synthesis of the medieval history of Zadar by the author Vitalino Brunelli. To prove that a strong pro-Venetian faction had existed in Zadar even before 1409, the goal of which was to hand the town over to Venice, Brunelli created a persuasive picture by skilfully combining extant data and falsifying annotations. This article relies on the prosopographies of some of the individuals mentioned in the Brunelli story to uncover tricks that the author used and to disprove the validity of his thesis.

Keywords: Zadar, Vitalino Brunelli, Venice, Dalmatia, 15th century